

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ МИХАЙЛА НОВИЦЬКОГО

3 жовтня ц. р. в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України відбувся семінар, присвячений 125-й річниці від дня народження шевченкознавця Михайла Михайловича Новицького, який понад сорок років досліджував біографію Шевченка, вивчав тексти його творів, був редактором і впорядником видань поета та автором коментарів до них.

Із вітальним словом до учасників семінару звернувся директор Інституту літератури, академік НАН України *М. Жулинський*. Він наголосив на необхідності подальшого дослідження та популяризації наукових здобутків репресованих літературознавців, подвижницька праця яких недостатньо вивчалася та не була належно поцінована в епоху тоталітаризму. Заступник директора з науково-видавничої роботи, завідувач відділу рукописних фондів і текстології *С. Гальченко* звернув увагу на автографи шевченкознавця, зосереджені в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (Ф. 1. – Оп. 1. – Од. зб. 495). Він нагадав також про унікальну книжкову колекцію М. Новицького, що надійшла на постійне зберігання до цього ж архіву впродовж 1967–1968 років. Її справжньою окрасою є примірник видання “Poezye Antoniego Sowy” (1859) з дарчим написом автора “Bratu Tarasu od Edwarda” з особистої бібліотеки Шевченка.

Із доповіддю “Михайло Новицький і Будинок-музей Т. Г. Шевченка (сторінки історії)” виступила завідувач Літературно-меморіального будинку-музею Тараса Шевченка *Н. Орлова*. Вона зазначила, що в 1920-х роках М. Новицький разом із В. Міяковським, Є. Кирилюком, О. Дорошкевичем брав участь у розробці експозиції Будинку-музею Т. Г. Шевченка (відкрито 1928 р.), а після арешту директора музею В. Міяковського (вересень 1929 р.) якийсь час очолював цю установу. Після Другої світової війни життя М. Новицького було пов'язане з роботою в музеях Шевченка впродовж 16 років. Спочатку він працював на посаді старшого наукового співробітника в Літературно-меморіальному будинку-музеї Т. Г. Шевченка (1946–1952), згодом – у Державному музеї Т. Г. Шевченка (1954–1962).

Як засвідчила Н. Орлова, за рівнем наукової підготовки М. Новицький переважав інших працівників музею. Учений брав участь у підготовці таких видань, як “Путівник Державного музею Т. Г. Шевченка” (1951), “Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників” (1958), був консультантом знаменитого фільму “Тарас Шевченко” (1951).

Внесок М. Новицького у становлення і розвиток шевченкознавства 1920–1960-х років розглянула молодший науковий співробітник відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України *Г. Карпінчук* у доповіді “Шевченкознавчі відкриття Михайла Новицького”. Дослідниця звернула увагу, що зростання М. Новицького як науковця відбулося в Комісії для видавання пам'яток новітнього українського письменства при ВУАН, де він працював під керівництвом С. Єфремова з 1921 р. Одночасно з 1927 р. М. Новицький навчався в аспірантурі київської філії Інституту Тараса Шевченка, працював тут до 1933 р.

Як наголосила *Г. Карпінчук*, в історію шевченкознавства М. Новицький увійшов насамперед як дослідник-документаліст і текстолог. Учений знайшов документи до історії трьох арештів поета – 1847, 1850 і 1859 років, а також окремі документи до історії повернення Шевченка із заслання. Разом із С. Єфремовим він вивчав і встановлював тексти поезії, щоденника, епістолярію – продовжував роботу, яку на початку ХХ ст. розпочали В. Доманицький та І. Франко. Завдяки активній участі М. Новицького побачили світ такі фундаментальні видання, як “Поезія” (т. 1-2, 1927), “Щоденні записки (журнал)” (т. IV, 1927), “Листування” (т. III, 1929) з Повного зібрання творів Шевченка та ін. 29 лютого 1929 р., ще до ув'язнення С. Єфремова і В. Міяковського, зауважила *Г. Карпінчук*, учений потрапив у поле зору й стеження НКВС. Переслідування М. Новицького посилювалося після появи 1931 р. “Кобзаря” з ілюстраціями відомого українського художника В. Седляра, де М. Новицький зазначений як упорядник текстів поетичних творів Шевченка.

Заарештували М. Новицького у грудні 1937 р., після дев'ятих років нагляду. П'ять років ув'язнення М. Новицький відбував на Соловках (урочище Юр'їв острів) та на будівництві Біломорсько-Балтійського каналу. З початком німецько-радянської війни був переведений у Печорлаг (Республіка Комі), упродовж трьох років працював на лісокомбінаті та шахті м. Кізел (Молотовської обл., нині – місто Пермського краю).

Після повернення із заслання М. Новицький і далі розробляв біографічний і текстологічний напрями в шевченкознавстві, а також активно долучився до рецензування мистецької спадщини Шевченка (VII–X томи Повного зібрання творів у 10 томах, 1961–1964), атрибутував окремі його малярські твори. Проте, наголосила дослідниця життєвого й творчого шляху М. Новицького, працювати на повну силу вчений не мав можливості: за ним постійно вели нагляд, а впорядковані шевченкознавцем матеріали друкували під прізвищами інших авторів. Реабілітовано М. Новицького було лише посмертно, в листопаді 1964 р.

Завершив семінар завідувач відділу шевченкознавства *О. Боронь* повідомленням “Приписування Тарасові Шевченку малюнка “Мойсей добуває воду””. Доповідач категорично відкинув Шевченкове авторство малюнка, вміщеного в додатку до восьмого тому Повного зібрання творів Шевченка у 12 томах, нагадавши про замовчану в науковому коментарі розлогу статтю Василя Афанасьєва “Не спокушаймося сенсацією... Спроба рецензії на одну публікацію”, подану ще 1993 р. в газеті “Культура і життя” від 30 жовтня. У ній В. Афанасьєв виступив проти приписування твору Шевченкові і вказав на ймовірного справжнього автора – Олександра Агіна. *О. Боронь* навів кілька додаткових аргументів на користь думки В. Афанасьєва.

З нагоди 125-ї річниці від дня народження Михайла Новицького з 7 вересня і до 8 жовтня в Музеї книги і друкарства України працювала виставка “Діла добрих оновляться...”. Тут експонувалося понад 100 одиниць зберігання: автографи, світлини, документи зі слідчої справи М. Новицького, праці вченого та видання шевченкіани, здійснені за участю дослідника. Виставка

була побудована на матеріалах Музею книги і друкарства України, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Музею-архіву ім. Дмитра Антоновича УВАН у США, Національного музею українського народного декоративного мистецтва та приватних колекцій.

Отримано 19 жовтня 2017 р.

*Микола Сулима
м. Київ*

